

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งได้แก่

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. นิติกรรมที่เกี่ยวข้อง
3. นโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับป่าไม้ถึงปี ค.ศ. 2020 ของ ส ป ป.ลาว
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
5. บริบทที่เกี่ยวข้องกับป่าสงวนแห่งชาติดงหัวสาว บ้านน้ำพาก เมืองปทุมพร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 กฎหมายว่าด้วยป่าไม้

มาตรา 2 ป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันล้ำค่าที่มีระบบนิเวศเฉพาะซึ่งประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตนานาชนิด, แหล่งน้ำ และที่ดินป่าไม้โดยมีต้นไม้หลากหลายสายพันธุ์ที่เกิดตามธรรมชาติ

มาตรา 5 นโยบายเกี่ยวกับป่าไม้และที่ดินป่าไม้

มีนโยบายลงทุนใส่การปกป้องรักษา ฟื้นฟู พัฒนาป่าไม้ และที่ดินป่าไม้โดยเกี่ยวพันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สร้างพื้นฐานวัตถุดิบ เพื่อปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำ สิ่งมีชีวิตนานาชนิดและการดำรงชีวิตของประชาชนรวมทั้งการจัดสรรอาชีพ

รัฐส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว และการจัดตั้ง ปกป้องรักษา พัฒนาป่าไม้ทุกประเภท และฟื้นฟูป่าในเขตที่ดินป่าเสื่อมโทรม และที่ดินว่างเปล่าให้อุดมสมบูรณ์ เพื่อปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม ปกป้องป่าเป็นวัตถุดิบให้กับโรงงานอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมตามนโยบายต่าง ๆ เช่น นโยบายสินเชื่อ ยกเว้น หรือลดหย่อนภาษี อากาศตามระเบียบ

รัฐส่งเสริมให้มีการนำใช้ป่าไม้ทางอ้อมเช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อน ใช้คันคว่ำทดลอง ตลาด และอื่น ๆ ตามระเบียบกฎหมาย

มาตรา 7 พื้นที่ในเพื่อปกป้องรักษา และพัฒนาป่าไม้และที่ดินป่าไม้

เพื่อปกป้องรักษาอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้และที่ดินป่าไม้คือหน้าที่ของพลเมืองลาวทุกคน ครอบครัวและการจัดตั้งทุกภาคส่วน บุคคล ครอบครัวและการจัดตั้งมีพันธกิจในการปกป้องรักษา และพัฒนาป่าไม้ ทรัพยากรป่าไม้ ที่ดินป่าไม้ แหล่งน้ำ สิ่งมีชีวิตนานาชนิด สิ่งแวดล้อม ให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายไม่ทำให้ป่าไม้ และที่ดินป่าไม้เสื่อมโทรม การกีดเซาะพังทลายของหน้าดิน ป้องกัน ไม่ให้เกิดไฟไหม้ป่า สกัดกั้น และดำเนินการทำลายป่าไม้และที่ดินทุกรูปแบบ

มาตรา 11 ป่าสงวน

ป่าสงวนคือป่าไม้ที่ได้กำเนิดเพื่อจุดประสงค์นำไปใช้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อปกป้องรักษาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ระบบนิเวศป่าไม้และสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม การศึกษา และการค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์

ป่าสงวนประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ป่าสงวนระดับแขวง ระดับเมือง และบ้านซึ่งกำหนดไว้ในระเบียบการเฉพาะ

มาตรา 24 การรักษาป่าสงวน

การรักษาป่าสงวนเป็นการรักษาป่าไม้ให้สมบูรณ์ เพื่อรักษาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สิ่งมีชีวิตนานาชนิด ระบบนิเวศ ให้มีคุณค่าทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ป่าสงวนแบ่งออกเป็น 4 เขต คือ

1. เขตหวงห้ามเด็ดขาด

เป็นเขตพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นเขตถิ่นที่อยู่อาศัย เขตหากิน และขยายพันธุ์ของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีพันธุ์พืชหลายชนิด ในเขตนี้ไม่อนุญาตให้ทำกิจการป่าไม้ เก็บผลผลิตจากป่า รวมทั้งการเข้าไปในเขตดังกล่าวอย่างเด็ดขาดโดยไม่ได้รับอนุญาต และห้ามไม่ให้เคลื่อนย้ายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ยกเว้นกรณีที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 44 และมาตรา 70 ของกฎหมายป่าไม้

2. เขตจัดการ การนำไปใช้เป็นเขตพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ติดหรือใกล้เคียงกับเขตหวงห้ามเด็ดขาด เขตนี้ต้องได้รับการคุ้มครองกับเขตหวงห้ามเด็ดขาด แต่อนุญาตให้ประชาชนเข้าไปนำไม้ และผลผลิตจากป่าไม้ตามแผนจัดสรร

3. เขตเชื่อมต่อเป็นเขตพื้นที่ป่าไม้เพื่อรักษาทางเดินของสัตว์ระหว่างป่าสงวนด้วยกันหรือป่าสงวนกับป่าอื่น ๆ ในเขตนี้ไม่อนุญาตตัดไม้ ดำเนินกิจการป่าไม้ และกิจการอื่น ๆ ที่เป็นการกีดขวาง และทำลายทางเดินของสัตว์

4. เขตกันชน เป็นการจัดสรรพื้นที่ป่าไม้เพื่อป้องกันการทำลายป่าสงวน

มาตรา 29 การป้องกันและต้านไฟไหม้ป่า การกำจัดการถางป่าทำไร่ และการตัดไม้เคลื่อน
ลอย

การป้องกันและการต้านไฟไหม้ป่า เป็นการป้องกันป่าไม้และทรัพยากรป่าไม้ไม่ให้ถูก
ทำลายด้วยอัคคีภัย การป้องกันและการต้านไฟไหม้ป่ามีเนื้อหา ดังนี้

1. การออกระเบียบและมาตรการที่จำเป็นในการป้องกันและต้านไฟไหม้ป่า
2. โฆษณาอบรมประชาชนให้เห็นภัยอันตรายและสาเหตุของไฟไหม้ป่า และ
หลีกเลี่ยงการกระทำที่พาให้เกิดไฟไหม้ป่า เช่น การเผาทุ่งหญ้า การเผาไร่ การก่อไฟในป่า และการ
ทิ้งก้นบุหรี่ในป่า

3. การวางแผนป้องกันไฟไหม้ป่า

4. เมื่อเกิดไฟป่าต้องระดมพาหนะ อุปกรณ์ แรงงาน จากทุกภาคส่วน เข้าดับไฟ ที่ได้
กำหนดไว้ในกฎหมายการป้องกันและต้านอัคคีภัย

5. การเคลื่อนไหวก่ออื่น ๆ ที่จำเป็น

มาตรา 39 ประเภทการนำใช้ป่าไม้ และผลิตผลป่าไม้

การนำใช้ป่าไม้ และผลิตผลป่าไม้ได้จัดแบ่งออกเป็น สี่ ประเภท คือ

1. การนำใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์
2. การนำใช้เพื่อครอบครัว
3. การนำใช้ตามประเพณี
4. การนำใช้เพื่อธุรกิจ

การนำใช้ป่าไม้และผลิตผลป่าไม้ทุกประเภทต้องไม่ให้มีผลกระทบต่อป่าไม้ และ
ผลิตผลป่าไม้ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หรือสังคม

มาตรา 88 การจัดสรรอาชีพลงที่

รัฐบาล และองค์การปกครองท้องถิ่นรับผิดชอบ ผลักดัน และส่งเสริมประชาชนดำเนิน
อาชีพลงที่เช่น การปลูกพืชกสิกรรม เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ หัตถกรรม และอื่น ๆ ที่ถูกต้องตาม
กฎหมายตามท่าแรงของแต่ละท้องถิ่นด้วยการมอบดิน มอบป่า ส่งเสริมด้านวิชาการ สร้าง
ศูนย์บริการเทคนิค ฝึกอบรมวิชาชีพ รวมทั้งการให้สินเชื่อ

มาตรา 101 ข้อห้ามสำหรับนักธุรกิจ

ห้ามนักธุรกิจภายใน และต่างประเทศมีพฤติกรรมดังนี้

1. ดำเนินการสำรวจป่าไม้ ทรัพยากรป่าไม้ ขุดค้นไม้ และก่อตั้งป่าของตน ยกเว้นแต่
ได้รับอนุญาต

2. ก่อตั้งโรงงาน โรงเลื่อย โรงงานเฟอร์นิเจอร์ โรงงานปรุงแต่งไม้ ก่อตั้งป่าของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต

3. บุกรุกทำลายป่าไม้ และทรัพยากรป่าไม้ในเขตหวงห้ามเด็ดขาดของป่าป้องกัน ป่าสงวน เขตเชื่อมต่อ ระหว่างป่าสงวนด้วยกัน หรือระหว่างป่าสงวน ป่าไม้ประเภทอื่น และเขตอื่น ๆ

4. จับจองต้นไม้ ป่าไม้ หรือ ก่อตั้งป่าของตน และที่ดินป่าไม้ ตัดไม้ทบบแทนแผนการชุดต้นไม้ของปีที่ผ่านมา และตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาต

5. บุกรุกป่าไม้ และที่ดินป่าไม้นอกเขตที่อนุญาต

6. ย้าย เปลี่ยนแปลง หรือทำลายก่อกำหนดเขตแดนป่าป้องกัน ป่าสงวน และป่าผลิต

7. นำเข้าแรงงาน พาหนะลากไม้ ก่อตั้งเครื่องจักร อุปกรณ์ชุดต้นไม้โดยไม่รับอนุญาต

8. ตัด ซื่อ ขาย และเคลื่อนย้ายไม้ธรรมชาติประเภทหวงห้าม และไม้พิเศษที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเช่น ไม้คูลาย ไม้พะยุง ไม้ปะดง ไม้คำพิ ไม้โล่งเร่ง ไม้จำปาป่า

9. เคลื่อนย้ายไม้และก่อกำหนดป่าของตนเกินน้ำหนัก เกินจำนวน เกินขนาด และในระยะเวลาที่เกิดห้าม หรือไม่ตรงกับเอกสาร

10. ให้สินบน ค่าจ้างแก่พนักงาน เจ้าหน้าที่และประชาชน

11. ปอมแปลงเอกสาร ตราประทับและค้อนตีตราไม้

12. ใช้ความรุนแรงและแอบอ้างชื่อผู้อื่นเพื่อมาข่มขู่ พนักงาน เจ้าหน้าที่หรือ ประชาชน

13. พฤติกรรมอื่นที่เป็นข้อห้ามตามที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมาย

มาตรา 102 ข้อห้ามสำหรับประชาชน

ห้ามประชาชนมีพฤติกรรมดังนี้

1. ทำลายป่าไม้ด้วยการบุกรุก บุกรุก ถากถางป่าไม้ เผาป่า ตัดไม้ ก้านไม้ หรือ นำใช้สารเคมีที่ทำให้ต้นไม้ตาย หรือด้วยการกระทำอื่นที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย

2. เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตป่าป้องกัน ป่าสงวน ป่าผลิต หรือทำการผลิตโดยไม่ได้รับอนุญาต

3. ตัด ซื่อ ขาย และเคลื่อนย้ายไม้ธรรมชาติประเภทหวงห้าม และไม้พิเศษที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเช่น ไม้คูลาย ไม้พะยุง ไม้ปะดง ไม้คำพิ ไม้โล่งเร่ง ไม้จำปาป่า

4. จับจองต้นไม้ก่อกำหนดป่าของตน และที่ดินป่าไม้

5. ร่วมมือกับนักธุรกิจ พนักงาน หรือ เจ้าหน้าที่ในการลักลอบตัดไม้ บุกรุกทำลายป่าไม้ และทรัพยากรป่าไม้

6. ปอมแปลงเอกสาร ตราประทับ และ ค้อนตีตราไม้

7. ซื่อ ขายไม้ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

8. ย้าย เปลี่ยนแปลง หรือทำลายก่อตั้งหมายเขตแดนป่าป้องกัน ป่าสงวน และป่าผลิต
9. ใช้ความรุนแรง และแอบอ้างชื่อผู้อื่นเพื่อมาข่มขู่ พนักงาน เจ้าหน้าที่ หรือ ผู้อื่น ๆ
10. พฤติกรรมอื่นที่เป็นข้อห้ามตามที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมาย

มาตรา 103 ข้อห้ามสำหรับการจัดตั้ง และบุคคลอื่น

ห้ามสำหรับการจัดตั้ง และบุคคลอื่นมีพฤติกรรมดังนี้

1. ใช้สิทธิหน้าที่เกินขอบเขต ใช้ความรุนแรง และแอบอ้างชื่อผู้อื่นเพื่อข่มขู่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือผู้อื่น
2. ใช้หน้าที่ตำแหน่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว หรือ เพื่อผู้อื่น
3. ดำเนินธุรกิจผูกคั้น ชื่อ ขาย เคลื่อนย้ายไม้ และก่อตั้งป่าของดงด้วยตัวตนเองหรือมีส่วนโดยไม่ได้รับอนุญาต
4. อนุมัติการปรับเปลี่ยนประเภทไม้ และที่ดินป่าไม้ อนุมัติให้เช่า และ สำปะทานที่ดินป่าไม้โดยไม้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายรวมทั้งการเอาไม้แลกเปลี่ยนกับโครงการ
5. ออกใบอนุญาตตัดไม้ และเก็บกู้ก่อตั้งป่าของดง
6. ขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานป่าไม้
7. กุฎระเบียบดั่งการดำเนินคดีเกี่ยวกับป่าไม้
8. พฤติกรรมอื่นที่เป็นข้อห้ามตามที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมาย

2.1.2 กฎหมายว่าด้วยสัตว์น้ำ สัตว์ป่า

มาตรา 5 นโยบายเกี่ยวกับสัตว์น้ำ สัตว์ป่า

รัฐผลักดันส่งเสริมการอนุรักษ์ ปกป้องรักษา พัฒนา และขยายพันธุ์ สัตว์น้ำ สัตว์ป่าด้วยการวางนโยบาย ระเบียบกฎหมาย ทุน วิชาการ เทคโนโลยี และมาตรการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำ สัตว์ป่าให้มากขึ้น ให้ตอบสนองความเรียกร้องต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และแก้ไขชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

รัฐส่งเสริมให้บุคคล และการจัดตั้งภายใน และต่างประเทศลงทุนเข้าในการอนุรักษ์ ปกป้องรักษา เลี้ยง และขยายพันธุ์ด้วยการได้รับนโยบายต่าง ๆ เช่น นโยบายสินเชื่อยกเว้น หรือลดผ่อนภาษี อารตามระเบียบการ

สรุป

กฎหมายว่าด้วยป่า กฎหมายว่าด้วยสัตว์น้ำ สัตว์ป่าเป็นกฎหมายแห่ง ส ป ปร.ลาว ซึ่งรัฐได้ระบุนับดาข้อกำหนดต่างๆเพื่อมุ่งเน้นในการคุ้มครอง ตรวจสอบเพื่อปกป้องทรัพยากรของชาติได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์น้ำและสัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์โดยได้รับประโยชน์ร่วมกันทั้งภาครรัฐ

เอกชน ประชาชนและคนก่อนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างราบรื่น นำใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนตลอดไป

2.2 นิติกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 คำร่ำว่าด้วยป่าสงวน (ฉบับเลขที่ 134/ลบ, ลงวันที่ 15/5/2015)

มาตรา 2 ป่าสงวน ป่าสงวนหมายถึง ป่าไม้ ที่ดินป่าไม้ที่ได้กำหนดเพื่อจุดประสงค์นำไปใช้ในการอนุรักษ์ ปกป้องรักษา พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ระบบนิเวศป่าไม้ และสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม การศึกษา และการค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์

มาตรา 8 การจัดแบ่งเขตป่าสงวน

ป่าสงวนแต่ละระดับ ประเภท ได้จัดแบ่งออกเป็นเขตดังนี้

เขตหวงห้ามเด็ดขาด หมายถึงเขตป่าไม้ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย หากิน และขยายพันธุ์ของสัตว์ และเป็นที่มีพันธุ์พืชหลากหลาย ภายในเขตนี้ไม่อนุญาตดำเนินกิจการป่าไม้ เก็บกัฏผลิตผลป่าไม้ รวมทั้งการเข้าไปในเขตดังกล่าว เว้นแต่กรณีที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

เขตคุ้มครองนำไปใช้ ป่าไม้ที่อยู่ติดหรือใกล้เกี่ยวกับเขตหวงห้ามเด็ดขาด เขตนี้ต้องได้ปกป้องรักษาเท่ากับเขตหวงห้ามเด็ดขาด แต่อนุญาตให้ประชาชนนำไปใช้ได้ และผลิตผลป่าไม้ตามระเบียบการ และแผนจัดสรร

เขตเชื่อมต่อ หมายถึง เขตป่าไม้ที่เชื่อมต่อระหว่างป่าสงวนด้วยกัน หรือ ระหว่างป่าสงวนและป่าประเภทอื่น ซึ่งกำหนดเพื่อปกป้องรักษาทางออกหากินของสัตว์ป่า เขตนี้ไม่อนุญาตให้ตัดต้นไม้ ดำเนินกิจการป่าไม้ หรือ กิจการอื่น ๆ ที่เป็นการกีดขวาง หรือทำลายทางเดินของสัตว์ เขตกันชน หมายถึง เขตป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือที่ดินประเภทอื่น ๆ ที่อยู่ล้อมรอบป่าสงวนในรัศมี 100 ถึง 500 เมตร ที่กำหนด และจัดสรรไว้เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่าสงวน

มาตรา 4 งานป่าสงวน

งานป่าสงวนประกอบด้วย การสำรวจ การวางแผนจัดสรร และนำไปใช้ป่าสงวน การปักหลักเขต และติดป้ายขอบเขต การตรวจตราลาดตระเวน การฟื้นฟูป่าสงวน การป้องกันไฟไหม้ป่า การศึกษาค้นคว้า การโฆษณาเผยแพร่ และการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์

มาตรา 25 การนำไปใช้ป่าสงวน

รัฐอนุญาตให้นำใช้ป่าสงวนเฉพาะแต่เขตที่ได้จัดสรรให้เท่านั้น และต้องนำไปใช้ให้ถูกต้อง สอดคล้องกับระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และรับประกันไม่ให้มีผลกระทบอันไม่ดีต่อป่าไม้

คุณภาพของดิน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคมคำร้ว่าด้วยการก่อตั้งป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ (เลขที่ 164/น ย ลงวันที่ 29/10/1993)

2.2.2 คำร้ว่าด้วยการก่อตั้งป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ

มาตรา 1 กำหนดก่อตั้งป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศจำนวน 18 แห่ง (หนึ่งในนั้นมีป่าสงวนดงหัวสาว ครอบคลุมพื้นที่ 3 เมืองคือ เมืองปากช่อง เมืองบาเจียง และ ปะทุมพอน แขวงจำปาสัก เนื้อที่ทั้งหมด 110,000 เฮกตาร์ เฉพาะเมืองปะทุมพอน 83,600 เฮกตาร์

มาตรา 3 จุดประสงค์เบื้องต้นของป่าสงวน

1. เพื่อป้องกัน และรักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ พันธุ์สัตว์ป่า แหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารไว้ให้คงตัวตลอดไป
2. เพื่อปกป้องรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และป้องกันสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติให้ชุ่มชื้นสดใส และมีชีวิตชีวา
3. เพื่ออนุรักษ์รักษาไว้ ซึ่งความสวยงามของทิวทัศน์ธรรมชาติ เป็นแหล่งพักผ่อนท่องเที่ยว ศึกษาเรียนรู้ และค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์

มาตรา 4 มาตการ และข้อห้ามในขอบเขตป่าสงวน

1. ห้ามทำการขุดค้นไม้ทุกชนิด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล ส ป ป.ลาว เพื่อการค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์
2. ห้ามทำการเก็บกู่ก่อตั้งป่าของดง ล่าเนื้อ หาปลา ในเขตกำหนดหวงห้ามที่แจ้งรายละเอียดไว้ในแผนการจัดสรรป่าสงวนเว้นแต่ได้รับอนุญาตเฉพาะแต่ละครั้งในกำหนดเวลา จากกระทรวงกลุกรรม และป่าไม้โดยผ่านการเสนอขอของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่รับผิดชอบเขตป่าสงวน
3. ห้ามทำการสำรวจ ขุดค้นบ่อแร่ สร้างเขื่อนเก็บน้ำ ก่อสร้างกิจการต่าง ๆ และถนนหนทางโดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล ส ป ป.ลาว
4. ห้ามทำการจับจองเอาเนื้อที่ดิน ตั้งบ้านเรือน และขยายเนื้อที่ไร่ ที่นาใหม่
5. ห้ามทำการขุดค้น ขุดเจาะ หรือยกย้ายวัตถุ บุรณะที่เก่าแก่ทางด้านประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรม
6. ห้ามนำใช้วัตถุระเบิด สารเคมี หรือ ยาเบื่อ และสิ่งปนเปื้อนถ่ายเทใส่ป่าสงวนที่จะนำผลอันตรายต่อป่าไม้ สัตว์ป่า หรือ ห้วย หนอง และสายน้ำอื่น ๆ

2.2.3 กฎระเบียบป่าสงวนแห่งชาติดงหัวสาว

การคุ้มครองนำใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าสงวนแห่งชาติดงหัวสาว เฉพาะเมืองปะทุมพอน ฉบับลงวันที่ 5/9/1997 โดยประชาชนในชุมชนรอบ ๆ เขตป่าสงวนดงหัวสาว เมืองปะทุมพอน

ร่วมกับพนักงานรัฐออกข้อกำหนดกฎระเบียบดังกล่าว ซึ่งเป็นท่านเจ้าเมือง ๆ ปะทุมพอน เป็นผู้เซ็นรับรอง

สรุป

นิติกรรมต่างๆของรัฐซึ่งเป็นนโยบายหนึ่งที่รัฐได้ขยายออกมาจากกฎหมายต่างๆล้วนแต่มุ่งมั่นในการปกป้องรักษาทรัพยากรของชาติเพื่อความยั่งยืน นิติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นล้วนแต่เป็นแนวทางแผนการแผนงานในการจัดตั้งปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

2.3 นโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับป่าไม้ถึงปี ค.ศ. 2020 ของ ส ป ป.ลาว

2.3.1 นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับป่าไม้ของ ส ป ป.ลาว

กองประชุมป่าไม้ทั่วประเทศ ได้จัดประชุมขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2532 ในการประชุม นั้นได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับป่าไม้ของ ส ป ป.ลาว ว่าป่าไม้ของลาวได้ถูกทำลายเป็นวงกว้าง ที่นับวันทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ และนอกจากนั้นยังได้กำหนดทิศทางร่วม ของแผนงาน การป่าไม้ ซึ่งได้กำหนดทิศทางนโยบายหลัก 3 ด้านดังนี้ (ยุทธศาสตร์ป่าไม้ถึงปี ค.ศ. 2020 ในปี พ.ศ. 2548, น. 4)

1. ปกป้องรักษาปรับปรุงบูรณะและเพิ่มพลังทางชีววิทยาของป่าไม้ โดยเฉพาะ การปรับปรุงระบบการคุ้มครองและรักษาป่าไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน
2. นำป่าไม้และคุณสมบัติของป่าไม้มาใช้อย่างสมเหตุสมผล โดยเฉพาะเพื่อปรับปรุงคุณสมบัติทางด้านเศรษฐกิจของทรัพยากรป่าไม้
3. การฟื้นฟูปกป้องรักษาขยายป่าไม้ให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาความ ต้องการด้านอาหาร ระบบการผลิตสินค้า และการสร้างกิจกรรมถาวรสำหรับประชาชนเขตภูเขา กองประชุมได้ยุติเกี่ยวกับขั้นตอนที่ต้องดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลาย ป่าไม้และลงมติว่า “ต้องเพิ่มความปกคลุมของป่าไม้ขึ้นให้ได้ 70 % เหมือนเท่าในปี พ.ศ.2563 ” ภายหลังปี พ.ศ.2539 กฎหมายฉบับที่เกี่ยวข้อกับป่าไม้ได้ถูกรับรอง และประกาศใช้โดยสภา แห่งชาติ กฎหมาย นี้ คือกฎหมายป่าไม้ (พ.ศ.2539) ในยุทธศาสตร์ป่าไม้ถึงปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ.2563) ของ ส ป ป.ลาว ได้กำหนดนโยบาย แผนงานและแผนการดำเนินงานบูรณาสัตว์

2.3.2 ทิศทางนโยบายและหลักการในการจัดตั้งปฏิบัติ

รัฐบาลได้วางแผนการปฏิบัติ เป้าหมาย และจุดประสงค์ของนโยบายป่าไม้ให้ บรรลุผลสำเร็จหรือเป็นรูปธรรม โดยได้เรียกร้องให้ดำเนินการกับสิ่งท้าทายอันสำคัญ ในด้านนโยบาย เรียกร้องให้มีการดำเนินการต่อ คือ (ยุทธศาสตร์ป่าไม้ถึงปี ค.ศ. 2020 ในปี พ.ศ. 2548, น. 67)

1. กำหนดนโยบายแห่งชาติ เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน และการวางแผนใช้ที่ดินแบบ ยั่งยืน ในระดับมหภาคและในระดับภาคสนาม
2. ปรับปรุงการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติมุ่งเพื่อลดความยากจนลง
3. นำรูปแบบที่มีลักษณะวิทยาศาสตร์ ที่สามารถเชื่อถือได้มาใช้ในการกำหนด การอนุญาตการตัดไม้ และการเก็บของป่าในป่าธรรมชาติที่ยั่งยืน
4. ควบคุมการตัดไม้ การส่งไม้ และส่งของป่าออกต่างประเทศให้เข้าสู่ระเบียบ หลักการและระบบแบบ ยั่งยืน ส่งเสริมการตัดแปลงไม้ และ การเก็บของป่า โดยมีส่วนร่วมของ ประชาชน
5. ปรับปรุงคุณภาพการผลิตของอุตสาหกรรมตัดแปลงไม้ โดยการนำระเบียบต่าง ๆ มาใช้ รวมทั้งการทำให้ความต้องการในการตัดแปลงสอดคล้องกับความสามารถในการ ตอบสนอง แบบยั่งยืนของป่าไม้และเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ไม้สำเร็จรูปให้มากขึ้น
6. ส่งเสริมการปลูกต้นไม้และการคุ้มครองสวนปลูกต้นไม้ โดยการกำหนด บรรดา เป้าหมายผู้ลงทุนและการตลาดให้ละเอียด ขณะเดียวกันก็พัฒนาแผนการลงทุนปลูกไม้เพื่อ ปรับปรุงพื้นฐานให้แก่ต้นไม้และการสร้างรายรับให้แก่เกษตรกร
7. ป้องกันบรรดาการกระทำหรือกิจการต่าง ๆ ที่เป็นการบุกรุกทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งทำ ให้ชีวนานาภัณฑ์เสื่อมโทรมลงโดยการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบการอย่างเข้มงวด สร้าง ความสามารถและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคุ้มครองป่าไม้และทรัพยากรป่าไม้
8. กำหนดขอบเขตเป้าหมายที่จะดำเนินการปิดป่าธรรมชาติ ในที่นี้รวมถึงเขตที่ จะ ปิดป่าแบบถาวร คือ เขตยุทธศาสตร์ป้องกันชาติและเขตที่เป็นต้นน้ำลำธารหรือเขตอ่าง ไร่และเขต ที่จะปิดป่าแบบชั่วคราว คือ เขตที่มีการถางป่าทำไร่มาหลายปีแล้ว เขตที่ยังไม่ได้จัดสรร แบบยั่งยืน และเขตที่มีการตัดไม้มากเกินไปกว่าที่ป่าจะตอบสนองได้

2.3.3 หลักการต่าง ๆ ต่อไปนี้ ถือเป็นศูนย์กลางของการคุ้มครองของแผนงาน ในการปฏิบัติ บรรดานโยบายและแผนงานต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้

2.3.3.1 สร้างให้สำเร็จและปรับปรุงกฎระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองป่าไม้กำหนด ความรับผิดชอบของทุกองค์การส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด และมีมาตรฐานและมีความ โปร่งใส สำหรับการตัดสินใจ

2.3.3.2 ปรับปรุงประสิทธิภาพของแผนงานและสร้างความเข้มแข็งในการแข่งขัน ในระดับสากล โดยผ่านมาตรฐานทางการตลาด

2.3.3.3 ทำให้สำเร็จกระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นแบ่งความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นหรือระบบวางแผนและการจัดตั้งปฏิบัติจากล่างขึ้นบนอย่างเด็ดขาด และเสริมสร้างความเข้มแข็ง ในระดับท้องถิ่น

2.3.3.4 เพิ่มการสร้างรายได้ และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสมด้วยการนำกลไกผลักดัน การประดิษฐ์สิ่งใหม่มาใช้

2.3.3.5 ช่วงชิงความร่วมมือกับสากลอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.4.1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกเหนือไปจากการให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับเรื่องของดินและน้ำแล้ว แนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ยังคำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ ซึ่งในส่วนแรกนี้ ตัวอย่างที่พอจะแสดงให้เห็นเป็นสังเขป คือ

ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ 3 อย่าง เป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านี้นอกจากเป็นการเกื้อกูลและอำนวยประโยชน์ 3 อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้นี้ไม่ว่าจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยประโยชน์ อย่างที่ 4 ซึ่งเป็นผลพลอยได้

"ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก" ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจพระทัยอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติ โดยที่ได้พระราชทานแนวคิดที่ว่าบางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยให้ตามสภาพ

ธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศน์บริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่า "ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก" ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในหมู่ผู้รู้ทั่วไป

"ฝายชะลอความชุ่มชื้น" (Check Dam) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่ายๆ และประหยัด และได้ผลดีนั่นคือการสร้างฝายเล็กๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) มีอยู่ 2 ประเภทคือ ฝายต้นน้ำลำธาร สำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงใต้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และอีกประเภทหนึ่งคือ ฝายคักตะกอนดินและทรายมิให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝายทั้ง 2 ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและระบบวงจรน้ำที่อำนวยประโยชน์แก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่ง ดังตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อาเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกประการหนึ่งก็คือ ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยการดำเนินการตามแนว "ทฤษฎีใหม่" อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็มีน้ำไว้ใช้ตลอดปีเป็นการอำนวยประโยชน์ต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปด้วย

"ทฤษฎีใหม่" อันเกิดจากพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของพระองค์นั้น มีหลักสำคัญง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน สรุปได้ว่า พื้นที่ถือครองโดยถั่วเฉลี่ยของเกษตรกรไทยอนุมานว่าจะมีเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ แบ่งพื้นที่ตามวิธีการทฤษฎีใหม่จะเป็นนาข้าว 5 ไร่ พืชไร่ พืชสวน 5 ไร่ ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 2 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ (ลึกประมาณ 4 เมตร) จุน้ำได้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร หรือสูตร 30-30-30 ในการนี้ใคร่ขอนำแนวคิดเรื่องทฤษฎีใหม่ที่ได้พระราชทานรายละเอียดเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2537 มาเพื่อเป็นการอธิบายความให้ชัดเจนดังนี้

1. ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่) ซึ่งเป็นอัตราถือครองโดยเฉลี่ยของเกษตรกรโดยทั่วไป
2. หลักสำคัญ ให้เกษตรกรมีความพอเพียงโดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self Sufficiency) ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

3. มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปีโดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

4. เพื่อการนี้ จะต้องใช้หลักเกณฑ์เฉลี่ยว่าต้องมีน้ำใช้ระหว่างช่วงฤดูแล้งประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อ 1 ไร่ หากแต่ละแปลงเกษตรมีเนื้อที่ 5 ไร่ และแบ่งตามสัดส่วน 30-30-30-10 จะมีพื้นที่การเกษตรที่ต้องการน้ำอยู่ 2 ส่วนใหญ่ๆ คือนาข้าว 5 ไร่ จึงต้องมีน้ำ

$$5 \times 1,000 = 5,000 \text{ ม}^3$$

พืชไร่ หรือไม้ผล 5 ไร่

$$\text{จึงต้องมีน้ำ } 5 \times 1,000 = 5,000 \text{ ม}^3$$

$$\text{รวม } 10,000 \text{ ม}^3$$

ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีน้ำสำรองไว้หน้าแล้ง โดยเฉลี่ยประมาณ 10,000 ม³ จึงได้ตั้งสูตรคร่าวๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

สระน้ำเนื้อที่ 3 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร

จะมีน้ำจุได้ประมาณ 19,000 ม³

ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 2 ไร่

นาข้าว 5 ไร่

พืชไร่ พืชสวน 5 ไร่

รวมทั้งแปลงเนื้อที่ 15 ไร่

5. อุปสรรคสำคัญที่สุดคือ อ่างเก็บน้ำหรือสระที่มีน้ำเต็ม และได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งในห้าฝน และจะมีการระเหยวันละ 1 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยในวันที่ไม่มีฝนตก หมายความว่า ในปีหนึ่งถ้านับว่าฝนไม่ตก 300 วัน ระดับของสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณีนี้ 3/4 ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้จะเหลือ 4,750 ลูกบาศก์เมตร) จึงต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

6. ด้วยเหตุนี้ หากจะให้ทฤษฎีสมบูรณัสระน้ำทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ ก็มีความจำเป็นต้องมีแหล่งน้ำใหญ่มากอยเติม เปรียบเสมือนมีแท็งก์น้ำใหญ่มาคอยเติมคุ่มน้ำเล็กให้เต็มอยู่เสมอ ในกรณีของโครงการวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี จึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว โดยมีความจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งถ้าใช้วิธีจ่ายน้ำเข้าแปลงตามแบบเดิม จะเลี้ยงพื้นที่การเกษตรได้เพียง 600-800 ไร่ แต่ถ้าใช้ทฤษฎีใหม่จะเลี้ยงพื้นที่ได้ถึง 3,000 ไร่ หรือ 5 เท่า

7. ถ้าพึ่งอ่างเก็บน้ำ 800,000 ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ 800 ไร่ (โครงการวัดมงคลฯ มีพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งเป็น 200 แปลง)อ่างนี้จึงเลี้ยงได้ 5 ไร่ ต่อแปลง ถ้าพึ่งสระในแปลงเลี้ยงได้ 4.75 ไร่ ($4.75 \times 4 \text{ ไร่} = 8.75 \text{ ไร่}$)จึงเห็นได้ว่า หมิ่นเหม่มาก แต่ถ้าคำนึงว่า 8.75 ไร่นั้น จะทำเกษตรกรรมอย่างสมบูรณ์ได้อีก 6.25 ไร่ จะต้องอาศัยเทคโนโลยี แต่ถ้านับว่าในระยะที่ไม่มีควมจำเป็นที่จะใช้น้ำหรือมีฝนตก น้ำฝนที่ตกมาจะเก็บไว้ได้ในอ่างและสระ สำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระน้ำจะทำหน้าที่เปลี่ยนน้ำฝน (Regulator) จึงเข้าใจว่าในระบบนี้น้ำจะพอ

8. ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และเอกชน) แต่ค่าดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานตามทฤษฎีใหม่โดยละเอียดนั้น จะได้กล่าวไว้ โดยเฉพาะในส่วนที่สอง ว่าด้วยทฤษฎีใหม่ต่อไป

2.4.1.2 ทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แนวพระราชดำรด้านป่าไม้: ทรงคิดค้นนานาวิธีที่จะอนุรักษ์ป่าไม้ให้ยืนยงทรงสร้างความตระหนักให้มีความรักป่าไม้ด้วยจิตสำนึกร่วมกัน (Awareness and Sharing Participation) มากกว่าวิธีการใช้อำนาจบังคับ

ณ หน่วยงานพัฒนาต้นน้ำทุ่งจ้อก ในปี พ.ศ. 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้มีการปลูกต้นไม้ 3 ชนิด ที่แตกต่างกัน คือ ไม้ผล ไม้โตเร็ว และไม้เศรษฐกิจ เพื่อจะทำให้เกิดป่าไม้แบบผสมผสานและสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติอย่างยั่งยืนสามารถตอบสนองความต้องการของรัฐและวิถีประชาชนในชุมชนประการสำคัญนั้นมีพระราชดำริที่ยึดเป็นทฤษฎีการพัฒนาด้านป่าไม้โดยปลูกฝังจิตสำนึกแก่ประชาชนว่า

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็พากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...นับเป็นทฤษฎีที่เป็นปรัชญาในด้านการพัฒนาป่าไม้ที่ยิ่งใหญ่โดยแท้

ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฒนธรรมชาติ (Natural Reforestation)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในปัญหาปริมาณป่าไม้ลงเป็นอย่างมาก จึงทรงพยายามค้นหานานาประการที่จะเพิ่มปริมาณของป่าไม้ในประเทศไทยให้เพิ่มมากขึ้นอย่างมั่นคงและถาวร โดยมีวิธีการที่เรียบง่ายและประหยัดในการดำเนินงาน ตลอดจนจนเป็นการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ในลักษณะอันเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำริหลายวิธี คือ

การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ด้วยวิธีการ 3 วิธี คือ

...ถ้าเลือกได้ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว..

...ไม่ไปรังแกป่าหรือต่อแยศต้นไม้เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น..

...ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะต้นไม้ก็จะแตกกิ่งออกมาอีกถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็นไม้ใหญ่ได้..

การปลูกป่าในที่สูงทรงแนะนำวิธีการ ดังนี้

ใช้ไม้จำพวกที่มีเมล็ดทั้งหลายขึ้นไปปลูกบนยอดที่สูง เมื่อโตแล้วออกฝักออกเมล็ดก็จะลอยตกลงมาแล้วงอกเองในที่ต่ำต่อไป เป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ...

การปลูกป่าต้นน้ำลำธาร หรือ การปลูกป่าธรรมชาติ ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติว่าปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิม คือ

ศึกษาดูก่อนว่าพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมีอะไรบ้าง แล้วปลูกแซมตามรายการชนิดต้นไม้ที่ศึกษาได้...งดปลูกไม้ผิดแผกจากถิ่นเดิม คือ...ไม่ควรนำไม้แปลกปลอมต่างพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาปลูก โดยยังไม่ได้ศึกษาอย่างแน่ชัดเสียก่อน...

การปลูกป่าทดแทน

ในขณะนี้ประเทศไทยเรามีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียงร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศประมาณการได้เพียง 80 ล้านไร่เท่านั้น หากจะเพิ่มเนื้อที่ป่าไม้ให้ได้ประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศแล้ว คนไทยจะต้องช่วยกันปลูกป่าถึง 48 ล้านไร่ โดยใช้กล้าไม้ปลูกไม่ต่ำกว่าปีละ 100 ล้านต้น ใช้เวลาถึง 20 ปี จึงจะเพิ่มป่าไม้ได้ครบเป้าหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น

การปลูกป่าทดแทนจึงเป็นแนวทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานมรรควิธีในการปลูกป่าทดแทน เพื่อคืนธรรมชาติสู่แผ่นดินด้วยวิถีทางแบบผสมผสานกันในเชิงปฏิบัติดังพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า

การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผนโดยการดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขาในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตรจะต้องร่วมมือกันสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง...

วิธีการปลูกป่าทดแทน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานคำแนะนำให้มีการปลูกป่าทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ที่เหมาะสมกล่าวคือ

การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วถางและพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม

การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมหรือพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกบุกรุกแผ้วถางจนเป็นภูเขาหัวโล้น แล้วจำเป็นต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนนั้นควรจะทดลองปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วคลุม

แนวร่องน้ำเสียก่อน เพื่อทำให้ความชุ่มชื้นค่อยๆทวีขึ้นแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำซึ่งจะทำให้ ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟจะเกิดง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้นในปีต่อไปก็ ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไป ความชุ่มชื้นก็จะแผ่ขยายกว้างต่อไปอีกต้นไม้จะงอกงามตลอดทั้ง ปี...

การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา

จะต้องปลูกต้นไม้หลายๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์อเนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้ สำหรับก่อสร้างและไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งเมื่อตัดไม้ไปแล้ว ก็ ปลูกทดแทนหมุนเวียนทันที...

การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง

ต้องมีการปลูกป่าโดยปลูกไม้ยืนต้นและปลูกไม้พุ่ม ซึ่งไม้พุ่มนั้นราษฎรสามารถตัด ไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น ซึ่งเป็น ชั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนแบบธรรมชาติทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตก อีกด้วย

1. ให้มีการปลูกป่าที่ยอดเขา เนื่องจากสภาพป่าบนที่เขาสูงทรุดโทรม ซึ่งจะมี ผลกระทบต่อลุ่มน้ำตอนล่าง และคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝักเพื่อให้เป็นกระบวนการธรรมชาติ ปลูกต่อไปจนถึงต้นเขา

2. ปลูกป่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ หรือเหนืออ่างเก็บน้ำที่ไม่มีความชุ่มชื้นยาวนานพอ

3. ปลูกป่าเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำให้มีน้ำสะอาดบริโภค

4. ปลูกป่าให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยให้ราษฎรในท้องถิ่นนั้นๆ เข้ามามีส่วน ร่วมในการปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโต นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ ราษฎรเห็นความสำคัญของการปลูกป่า

5. ปลูกป่าเสริมธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยแก่สัตว์ป่า

บัดนี้ ในหลายโครงการที่เป็นการปลูกป่าทดแทนตามแนวพระราชดำริได้บรรลุผล สัมฤทธิ์น่าพึงพอใจ อาทิเช่น โครงการปลูกป่าชัชพัฒนาแม่ฟ้าหลวง ที่ดอยตุง จังหวัดเชียงราย และ ที่หนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการปลูกสร้างสวนป่าศูนย์ศึกษาการ พัฒนาต่างๆ โครงการสวนป่าสิริเจริญวรรษ จังหวัดชลบุรี โครงการปลูกป่าห้วยองคดี จังหวัด กาญจนบุรี โครงการปลูกป่าเสริมธรรมชาติในและนอกเขตอุทยานราชานิวส์ จังหวัดสกลนคร เป็น ต้น

6. การปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง: การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วย พระปรีชาญาณอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์แก่ปวงชนมากที่สุดยาวนานที่สุดและทั่วถึงกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำการปลูกป่าในเชิงผสมผสาน ทั้งด้านเกษตรวนศาสตร์และเศรษฐกิจสังคมไว้เป็นมรรควิธีปลูกป่าแบบลักษณะเบ็ดเสร็จนั้นไว้ด้วย

ลักษณะทั่วไปของป่า 3 อย่าง

พระราชดำริปลูกป่า 3 อย่างนั้น มีพระราชดำรัส ความว่า...ป่าไม้ที่จะปลูกนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้างๆใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเหลือเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวผลไม้ก็ตามหรือเป็นสวนไม้ฟืนก็ตามนั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับให้ผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้

2.4.1.3 แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) การประชาสัมพันธ์ซึ่งอาจเป็นรูปแบบของการเข้าถึงด้วยตนเอง ผูกมิตรและแนะนำประชากรที่อยู่ใกล้เคียงให้รู้จักประโยชน์ของป่าไม้และโทษของไฟป่าตลอดจนช่วยป้องกันการเกิดไฟป่า หรืออาจมีการโฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ใบปลิว ป้ายประกาศที่มีคำขวัญ เป็นต้น

2) การสร้างแนวกันไฟและแนวควบคุมไฟ (Firebreak and Fireline) รอบๆ ป่าเพื่อจำกัดการต่อเนื่องของเชื้อเพลิง และสกัดกั้นการลุกลามของไฟ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการป้องกันไฟได้ ได้แก่ ไคแอมโมเนียฟอสเฟตและมอโนแอมโมเนียฟอสเฟต ฟันเพื่อป้องกันไฟชั่วคราว แต่จะหมดฤทธิ์ยาเมื่อฝนตกลงมา

3) การตรวจตราระวังไฟโดยจัดเวรยามเดินตรวจตราทั่วสวนป่า และจัดเวรยามคอยสังเกตการณ์บนหอคูไฟเพื่อดูแลไม่ให้คนลอบจุดไฟเผาป่า ระดมกำลังในการดับไฟได้ทันต่อเหตุการณ์

4) การป้องกันการบุกรุกทำลายป่า การบุกรุกทำลายป่าไม้ในปัจจุบันนี้จะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น การป้องกันทำได้โดย การทำหลักเขตป้ายหรือเครื่องหมายให้ชัดเจนเพื่อบอกให้รู้ว่าเป็นเขตป่าประเภทใด การแก้ปัญหาที่สำคัญที่สุดอยู่ที่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นไปด้วยความเที่ยงตรง เอาจริงเอาจัง และมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ และหน้าที่ ปฏิบัติตามตัวบทกฎหมาย และพระราชบัญญัติป่าไม้อย่างเคร่งครัด และสามารถป้องกันการทำลายป่าไม้ในทุกรูปแบบได้

5) การใช้วัสดุทดแทนไม้การก่อสร้างต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือนหรือก่อสร้างอื่นที่เคยใช้ไม้ดั้งเดิม เช่นการสร้างสะพานเพื่อทดแทนสะพานเก่าที่ชำรุด ควรจะใช้เหล็กทำสะพานให้รุดวังชั่วคราว ก่อนจะมีสะพานใหม่ที่ถาวรและสร้างได้ด้วยวัสดุที่ไม่ใช่ไม้

ห้องวางบประตุน้ำต่างเหล็ก ประตุน้ำต่างกระจกแทนการใช้ไม้ แม้แต่เครื่องประดับเครื่องใช้ต่าง ๆ ควรใช้วัสดุอื่นแทนไม้

6) การใช้ไม้อย่างมีประสิทธิภาพ/ประหยัด เป็นการนำเนื้อไม้มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยใช้ทุกส่วนของต้นไม้ เช่น ไม้ที่เหลือจากการแปรรูป นำมาใช้เป็นวัสดุก่อสร้างแล้วสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบไม้อัด ไม้ปาเก้ ชี้นไม้สับ (Chip board) ไม้ประสาน (Particle board) ทำเครื่องใช้ขนาดเล็ก เช่น แจกัน ที่เขียนหรี ของชำร่วย เป็นต้น ส่วนไม้ที่นำมาแปรรูปเพื่อใช้ในการก่อสร้างหรือเพื่อการอื่น ควรปรับปรุงคุณภาพไม้ก่อนนำมาใช้ประโยชน์ เช่นการอาบน้ำยาไม้ อบให้แห้งเพื่อยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานออกไป

7) การพยายามนำไม้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์มาใช้เช่น มะพร้าว ต้นตาล ไม้ยางพารา นำมาทำเครื่องใช้ในครัวเรือนได้หลายชนิด อาทิ ตู้ เตียง โต๊ะ ก่อนนำมาใช้ประโยชน์ ควรปรับปรุงคุณภาพไม้ก่อน

8) การส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้การศึกษาให้เยาวชนและประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และช่วยกันดูแลในการรักษาทรัพยากรป่าไม้เหมือนกับที่เรารักษาและหวงแหนสิ่งของที่เป็นสมบัติของเราเอง

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงไม่ได้หมายถึงการรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องและตามกาลเทศะอีกด้วยลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สามารถจัดประเภทการมีส่วนร่วม ได้ดังนี้

8.1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้รับทราบการถ่ายทอดความรู้หรือได้รับทราบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หรือร่วมประเมินสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของตน โดยผ่านข่าวสาร การเข้าประชุมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

8.2) ประชาชนมีส่วนร่วมวางแผนโดยการเข้าร่วมประชุมเพื่อระดมสมองในการแก้ไขปัญหา การกำหนดทิศทางงานดำเนินงานไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ

8.3) ประชาชนมีส่วนร่วมปฏิบัติตามแผน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้

8.4) ประชาชนมีส่วนร่วมประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลขณะดำเนินกิจกรรมหรือภายหลังการดำเนินกิจกรรม

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมปัจจัยหนึ่งที่เราคาดว่าจะมีความสัมพันธ์และมีผลต่อ

ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน โดยศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ใน 4 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาและวินิจฉัยปัญหาจนเกิดความตระหนัก
ในปัญหา

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุป

แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การนำเอาข้อปกครอง ข้อสะดวก ปัญหา อุปสรรค แล้วค้นหาวิธีการทางเลือกที่เหมาะสม มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามแผนการจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

การอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

การอนุรักษ์ในประเทศไทยเริ่มตระหนักและรณรงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังในวงกว้าง เพียงเมื่อประมาณ 20 ปี ที่ผ่านมาเท่านั้น การอนุรักษ์มีระดับและความเข้มงวดในการปฏิบัติแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สำหรับความเป็นอยู่ของสังคมและเป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้มีการ "พัฒนา" อย่างถูกต้องเหมาะสม

Morrow (1981, อ้างถึงใน เดชา บุญค้ำ, 2536, น. 6-40) กล่าวว่า การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง กระบวนการสงวนรักษาที่ไม่เข้มงวดและเป็นลักษณะผ่อนคลายเป็น เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้มิให้สูญหาย หรือ ถูกเปลี่ยนไปโดยการใช้อยหรือบริโภคที่ไม่เหมาะสมหรือกล่าวโดยหลักการก็คือเป็นการพิทักษ์รักษาภาพและเอกลักษณ์เดิมไว้แต่ไม่หวงห้าม ในการใช้พจนานุกรมภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งได้ให้นิยามไว้ว่า“เป็นกิจกรรมทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมระดับการจำกัดการผลาญทรัพยากรอันได้แก่ แร่ธาตุ ดิน พืชพันธุ์ และสัตว์ การปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ตีรวมถึงการตัดไม้ซุงแบบคัดเลือกควบคู่ไปกับการปลูกป่าขนาดใหญ่ การอนุรักษ์เชิงการจัดการได้แก่ การจำกัดการใช้ทุ่งหญ้า ทะเลทรายลำธาร และแหล่งที่อยู่ของสัตว์และทรัพยากรอื่น ๆ ไม่ให้ เป็นไปในทางที่ผิดการอนุรักษ์สนับสนุนการทำเหมืองแร่ที่ฉลาดและถูกวิธีด้วย”

นิวัติ เรื่องพณิช (2542, น. 10) กล่าวว่า “การอนุรักษ์” (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้เป็นเวลานานที่สุดด้วย ทั้งนี้ต้องให้เสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้การใช้ทรัพยากร

โดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์ไม่ได้หมายถึงการเก็บทรัพยากรไว้อย่างเฉย ๆ แต่ต้องนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

สรุป

จากทฤษฎีดังกล่าวสรุปได้ว่าการอนุรักษ์คือการนำใช้อย่างประหยัดและให้เกิดประโยชน์สูงสุด บูรณะรักษา การฟื้นฟูคือการบำรุงหรือไม่ทำลายซ้ำเติมอีกหรือปลูกทดแทนและดูแลรักษาให้คืนสู่สภาพเดิม มีไว้ยาวนานและยั่งยืน

2.5 บริบทที่เกี่ยวข้องกับบ้านน้ำพาก ป่าสงวนแห่งชาติดงหัวสาว เมืองปทุมพร แขวงจำปาสัก

ป่าสงวนแห่งชาติดงหัวสาวเป็นหนึ่งในจำนวนป่าสงวนแห่งชาติ 24 แห่ง ซึ่งได้รับการประกาศแต่งตั้งขึ้นตามคำรัฐ 164/น ข ลงวันที่ 29/10/1993 ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 110,000 เฮกตาร์ (687,500 ไร่) ตั้งอยู่ภาคใต้ของลาวรวมเอาเนื้อที่ 3 ตัวเมืองคือ เมืองประทุมพอน 83,600 เฮกตาร์ (522,500 ไร่) เมืองปากช่อง 18,700 เฮกตาร์ (116,875 ไร่) เมืองบาเจียง 7,700 เฮกตาร์ (48,125 ไร่) ขึ้นกับแขวงจำปาสัก มีบ้านที่ตั้งอยู่ในป่าสงวนมี 5 บ้าน บ้านที่อยู่ล้อมรอบป่าสงวนมี 77 บ้าน มีชายแดนติดกันคือ

ทิศเหนือติดเส้นทางเลขที่ 16A เมืองบาเจียง และเมืองปากช่อง

ทิศใต้ติดกับเส้นทางเลขที่ 18 และป่าสงวนแห่งชาติเซเปเลียน

ทิศตะวันออกติดกับสายน้ำเซคำพอ และแขวงอัตตะปือ

ทิศตะวันตกติดกับเส้นทางเลขที่ 13 ได้

(E: 105. 55, - 106. 17, N : 14. 50,-15. 11,)

ความสำคัญและประวัติความเป็นมาของป่าสงวนแห่งชาติดงหัวสาว ในท้ายปี ค.ศ.1992 (2535) โครงการข้อยกเว้นอนุรักษ์ของโครงการร่วมมือป่าไม้ลาว-ซูดาน ได้มีข้อเสนอแนะว่าควรประกาศให้ดงหัวสาวเป็นป่าสงวนแห่งชาติในเวลาต่อมาเมื่อดูตามทิศตะวันออก และตะวันออกเฉียงใต้จากจุดหนึ่งใกล้เคียงกับ บ้านอิฐสูงมาญเพียง บอริเวนเห็นป่าดงดิบตลอดสาย ในระยะต้นปี ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539) ควันไฟ และฝุ่นป่าที่ถูกทำลายก่อนสามารถเห็นได้เกือบตลอดตะเข็บเขตชายแดน การบุกเบิกเพื่อปลูกกาแฟได้คืบหน้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร จากที่ที่เคยเป็นชายป่าในปี ค.ศ. 1992

(พ.ศ. 2535) อยู่ตามทุ่งด้านลาดลุ่มอีกด้านหนึ่งอยู่ในจุดใจกลางของดงหัวสาว มีบ้านหนึ่ง ชื่อ บ้านหนองแซ่ ซึ่งมีตบ 6 หลัง มีผู้เฒ่าอาศัยอยู่เพื่อบำบัดรักษาสวนปลูกกาแฟ 2-3 แปลง ในเดือน

มกราคม ปี ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539) ในระยะนั้นโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้เริ่มต้นช่วยเหลือการก่อตั้งปฏิบัติการคุ้มครองจัดสรรอยู่ป่าสงวนดงห้วยสาว บ้านหนองแซ่ได้ขยายออกเป็นบ้านขนาดใหญ่ 40 หลังคาเรือน มีคนอยู่แบบถาวร ความขัดแย้งระหว่างการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก และการอนุรักษ์ป่าไม้เริ่มหล่อแหลมขึ้น (คราว แบรค โมเลอ วิลดวง วันนะลัด ปะดิษฐ์ วันนะลัดสะหมี เดือน 11/1996 : 1)

สภาพพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงห้วยสาว ส่วนมากเป็นป่ากึ่งดงดิบ ซึ่งรวมเขตทุ่งเพียง และภูเขาเพียง จากระดับน้ำทะเล 100-1,500 เมตร มีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมร้อยละ 70 (ปี ค.ศ. 1995 พ.ศ. 2534) ผ่านมาป่าสงวนดงห้วยสาวเคยได้รับทุนช่วยเหลือจากองค์กร (IUCN) เป็นเวลา 5 ปี นับแต่ปี ค.ศ. 1995-2000 (พ.ศ. 2534-2539) ป่าสงวนแห่งชาติดงห้วยสาวเป็นป่าสงวนที่อุดมสมบูรณ์ทางด้านสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ หลากหลายชนิดรวมทั้งสัตว์ป่าชนิดที่หายากเป็นต้น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำที่หายาก และนกชนิดที่สำคัญจำนวนมาก พร้อมทั้งสัตว์ใกล้สูญพันธุ์จำนวนหนึ่ง นอกนั้นยังเป็นเขตป่าต้นน้ำ และมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติหลายแห่งที่สวยงามเช่น

1. ตาด 7 ชั้น บ้านหนองหลวง เมืองปากช่อง
2. ตาดนกมุล บ้านหนองหลวง เมืองปากช่อง
3. ตาดคะมิด บ้านหนองหลวง เมืองปากช่อง
4. ตาดพาน บ้านหลัก 38 เมืองปากช่อง
5. ตาดเขื่อง บ้านหลัก 40 เมืองปากช่อง
6. ด่านหมวกเหล็ก บ้านหลัก 33 เมืองปากช่อง
7. ตาดกอย บ้านน้ำพาก เมืองปะทุมพอน
8. ตาดไชนัก บ้านน้ำพาก เมืองปากช่อง
9. เก้งคี่ บ้านกาละ เมืองปะทุมพอน

ป่าสงวนดงห้วยสาวในระยะผ่านมา พื้นที่ป่าไม้ยังมีความอุดมสมบูรณ์มากมีสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น เสือโคร่ง เสือดาว กระต๊อง (เมียด) กวาง เก้ง ช้าง ชะนี ขาแดง และสัตว์เลื้อยคานหลายชนิด อาศัยอยู่จำนวนมาก ในระยะที่มีเงินทุนสนับสนุนจาก IUCN (จากผู้วิจัยได้เดินสำรวจและวิจัยข้อมูลในระยะผ่านมาในปี ค.ศ. 1007 ถึง ค.ศ. 2005) หลังจากหมดเงินทุนดังกล่าวแล้วป่าสงวนดงห้วยสาว ได้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วทำให้ราษฎรเดือดร้อน เนื่องจากการดำรงชีวิตที่ยังต้องพึ่งพิงป่าและส่งผลไปถึงสัตว์ป่าอีกด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว สัตว์ป่ายังสามารถใช้ผลป่าแห่งนี้เป็นเส้นทางเชื่อมเพื่อเดินทางข้ามไปมาระหว่างป่าสงวนแห่งชาติดงห้วยสาว และ ป่าสงวนแห่งชาติเซเปี่ยน

บ้านน้ำพากเป็นบ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนดงหัวสาวมีพื้นที่ครอบคลุม ประมาณ 5,884 เฮกตาร์ (36,775 ไร่) ในนั้น เนื้อที่ทำการเกษตรกรรม 398.84 เฮกตาร์ (2,492.75 ไร่) เนื้อที่สถานที่ท่องเที่ยว ดาดกอย 75.00 เฮกตาร์ (468.75 ไร่) วนังสิสไส 2.77 เฮกตาร์ (17.31 ไร่) เนื้อที่ป่าสงวน 4,595.63 เฮกตาร์ (28,722.687 ไร่) เนื้อที่ป่าป้องกัน 202.20 เฮกตาร์ (1,263.75 ไร่) เนื้อที่อื่น ๆ 609.56 เฮกตาร์ (3,809.75 ไร่) แหล่งน้ำที่สำคัญของบ้านมีคือ: ห้วยน้ำพาก ห้วยหมากดอง ห้วยตรวยและ ห้วยน้ำใส มีขอบเขตชายแดนติดสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้ :

ทิศเหนือติดกับป่าสงวนดงหัวสาวยาว 10,585 กิโลเมตร

ทิศใต้ติดกับสายห้วยหมากดองยาว 9,738 กิโลเมตร

ทิศตะวันออกติดกับป่าสงวนดงหัวสาวยาว 10,157 กิโลเมตร

ทิศตะวันตกติดกับสายห้วยบังเลียงยาว 5,795 กิโลเมตร

มีจุดที่ตั้งคือ เส้นแวงที่ E : 599759 เส้นขนานที่ N : 165644 ซึ่งมีเขตคุ้มครองเฝ้ารักษา 5 เขตย่อยคือ : 5,7,8,9,10 (ตามแผนภาพ) มีประชากรทั้งหมด 1,113 คน เพศชาย จำนวน 568 คน เพศหญิง 545 คน มี 205 ครอบครัว บ้านน้ำพาก มีเส้นทางหลักในการเข้าไปถึงเขตป่าสงวนอย่างสะดวกสบายด้วยรถยนต์ จึงเป็นเขตพื้นที่ป่าไม้ที่มีผู้คนจำนวนมาก เข้ามาใช้ประโยชน์ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่า มีแหล่งท่องเที่ยว มีหนองน้ำหลายแห่ง มีลำน้ำหลายสาย มีป่าไม้หนาแน่น มีสัตว์น้ำ สัตว์ป่าหลายชนิด มีภูมิอากาศ และดินที่เหมาะสมในการปลูกกาแฟ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 มาถึงปัจจุบันได้มีการขยายเนื้อที่ปลูกกาแฟอย่างกว้างขวางจากข้อมูลรายงานของหน่วยงานป่าสงวน (2560) มี 2 จุดใหญ่ คือ สวนกาแฟหนองแซ่ สวนกาแฟห้วยพุง รวมเนื้อที่ประมาณ 985,700 เอเคอร์(6,160.625 ไร่) ซึ่งพื้นที่ทั้งสองอยู่ในการคุ้มครองป่าสงวนของบ้านน้ำพาก และสร้างปัญหาให้กับป่าสงวนดงหัวสาว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและหาแนวทางการอนุรักษ์

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยพร้อมกันนี้ได้ศึกษาแนวคิดและหลักการออกแบบภูมิทัศน์ป่าและตัวอย่างกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการจัดการป่าสงวน เพื่อให้ความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่ศึกษาต่อไปได้

2.6.1 งานวิจัยในประเทศลาว

ภูโงง ปัญญาณรงค์ และพนมพร จินตามุทรา (2556) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติดงน้ำเทิน : กรณีศึกษาบ้านนาเมอง เมืองคำเกิด แขวงบอลิคำไซ สาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของป่าสงวนแห่งชาตินากาย-น้ำเทิน 2) สร้างยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาตินากาย-น้ำเทิน 3) ปรับปรุงและเผยแพร่ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาตินากาย-น้ำเทิน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของป่าสงวนแห่งชาตินากาย-น้ำเทิน มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง สภาพปัญหา คือ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ป่า การเก็บหาของป่า การบุกรุกครอบครองพื้นที่ป่า การนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในป่า และการจับสัตว์น้ำด้วยอุปกรณ์ผิดกฎหมาย แนวทางแก้ปัญหา คือ 1) เสริมความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกและความตระหนัก 2) ส่งเสริมอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน 4) อบรมเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ 5) รมรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ 6) ส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการจัดการป่า 7) เข้มงวดและเคร่งครัดการใช้กฎหมาย 8) จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลรักษาป่า 9) ให้ค่าตอบแทน และสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน 10) ให้รางวัลนำจับแก่ผู้แจ้งเบาะแสการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และ 11) การทำงานเชิงบูรณะการ ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ได้รับการวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีองค์ประกอบคือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ

เล็งอย่า เขี้ยว และจาลี่ล่อ ลาวองไซ (2559) การคุ้มครองป่าสงวน และการอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมต้องมีการวางแผนอย่างรอบครอบ ต้องมีการจัดสรรที่ดิน การแบ่งดินแบ่งป่า หาแหล่งทุน สร้างอาชีพทำกินให้ประชาชน สร้างป่าให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า

วันทิดา พรหมะวง และวอนอุสา สีอินทะสอน(บทคัดย่อ 2559) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคุ้มครองป่าสงวน และน้ำใช้เครื่องป่าของคงในเขตป่าสงวน ส่วนมากไปในทางการคุ้มครองเคียงคู่กับการพัฒนาเพื่อทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น และทำให้ป่าไม่มีความยั่งยืนในอนาคต

ลำพูน ไชวงสา (2553) ยกตัวอย่างให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการคุ้มครองป่าไม้อยู่ในลาว และอยู่ในประเทศอินเดีย อัตราการปกหุ้มของป่าไม้อยู่ในลาวลดลงในแต่ละปี ส่วนในอินเดียได้เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายในการปฏิบัติ ลาวได้พึ่งพิงจากภาครัฐ ส่วนอินเดียพึ่งพิงประชาชนเป็นหลักทางด้านผลประโยชน์ การแบ่งปันของลาวภาครัฐจะได้อีกกว่าประชาชน ส่วนอินเดียประชาชนจะได้อีกกว่ารัฐ

2.6.2 งานวิจัยในประเทศไทย

อวยชัย วัฒนา (2548) ได้ศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่า: กรณีศึกษาป่าชุมชน โศกหินลาด อำเภอเมืองและอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ป่าชุมชนโศกหินลาดเป็นป่าที่มีความเป็นมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี สภาพป่ามีความอุดม

สมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์นานาชนิด แต่เมื่อชุมชนขยายตัวขึ้น ประกอบกับประเทศไทยมีการวางแผนพัฒนาประเทศไปในแนวทางอุตสาหกรรม ทำให้มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์และเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกจนป่าโคกหินลาดเหลือพื้นที่เพียง 2,622 ไร่

ฟ้ารุ่ง มีบุตร (บทคัดย่อ, 2539) ศึกษาบทบาทของประชาชนในท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน : กรณีศึกษาประชาชนในองค์กรชาวบ้าน เพื่อการพัฒนาภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรชาวบ้าน คือ ระดับการพึ่งพิงธรรมชาติ กล่าวคือ องค์กรที่มีระดับการพึ่งพิงธรรมชาติมาก จะมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก

กันดินันท์ ผิวสะอาด (2552) โครงการจัดทำแนวเขตเชื่อมต่อเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายชีวภาพในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม นั้น มีการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์และจัดทำแผนการลงทุนหมู่บ้าน (Village Investment Plan) มีการจัดฝึกอบรมอาชีพทางเลือกที่เป็นผลต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนเพื่อลดการพึ่งพิงป่า และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนสนับสนุนให้มีการสร้างเรือนเพาะชำหมู่บ้าน โดยทางโครงการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าท้องถิ่นที่มีในพื้นที่ และวัสดุเพาะชำ จากนั้นให้ราษฎรเป็นผู้ผลิต ดูแลกล้าไม้ และทางโครงการดำเนินการรับซื้อกล้าไม้ที่ผลิตได้ เพื่อนำไปปลูกป่าในกิจกรรมการปลูกฟื้นฟูสภาพป่า นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรและไม้โตเร็ว โดยจ้างงานชาวบ้านในการเตรียมพื้นที่ปลูกป่าและสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น รวมถึงสนับสนุนเงินกองทุน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมชุมชน ซึ่งชุมชนได้เสนอโครงการเพื่อขอรับเงินกองทุนดังกล่าว โดยเอกสารที่จัดทำขึ้นได้จากกระบวนการระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน ได้แก่ ชุมชน นักวิชาการ และผู้ทรงวุฒิ มีการวิเคราะห์และบูรณาการความต้องการของหมู่บ้านร่วมกับแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยทางโครงการได้เข้าไปให้คำปรึกษาด้านบริหารจัดการเงินกองทุนให้มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนอนุรักษ์แนวเชื่อมต่อเทือกเขาตะนาวศรีในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชน โดยดำเนินการประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจ ผ่านการจัดเวทีชาวบ้าน และจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนจัดตั้งป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนกิจกรรมสำคัญอีกประการ คือการเสริมสร้างศักยภาพของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่การฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนให้แก่ตัวแทนชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย และจัดการรักษาฐานการจัดการป่าชุมชน การปลูกสร้างสวนไม้ และระบบการเกษตรรวมทั้งการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

การติดตามสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า การประเมินระบบนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้แก่เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่อยู่ในพื้นที่โครงการ

ทองจันทร์ หอมเนตร และ สิริชัย แซ่ลิ้ม (2552) ได้ศึกษาภาคีท้องถิ่นร่วมจัดการเขาอังคาร ดำเนินงานภูเขาไฟ เขาอังคารแบ่งการจัดการเป็น 2 ส่วน ได้แก่พื้นที่อนุรักษ์โซน C ที่เป็นยอดเขาสูง สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ แต่ก็มีที่ราบลุ่มลำห้วย และแอ่งกระทะในบางพื้นที่ เป็นเหตุให้ชาวบ้านที่เคยตั้งรกรากมาก่อนจับจองพื้นที่ทำกิน ทำนาอยู่ในโซน C หลายราย ส่วนบริเวณรอบอกเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โซน E ที่อะลูมิเนียมทำให้ชาวบ้านทำกิน แต่ก็พบการซื้อขายแทนสิทธิและกลอบขยายแนวเขตลำเขาเข้าไปในโซน C อยู่บ้าง จะพบมากบริเวณตำบลสะเดา ตำบลหนองไทร นอกจากนี้ ก็มีพื้นที่ให้สัมปทานทำโรงไม้หิน พื้นที่ป่าเขาอังคารทั้งสองบริเวณมีหลายหน่วยงานเกี่ยวข้อง แต่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่นอกพื้นที่และห่างไกล จึงทำให้ไม่สามารถจัดการกับความต้องการใช้ประโยชน์จากเขาอังคารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหาเชิงรุกยังเป็นข้อจำกัด ทำให้ฝ่ายปกครองทั้ง 3 อำเภอคือ อำเภอนางรอง อำเภอกาทวย และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ต้องรับภาระในการติดตามและกำกับอย่างเข้มงวด ต่อปัญหาการบุกรุกพื้นที่ทำกิน ตัดไม้ ไฟป่า และเก็บหาของป่าอย่างอิสระ แล้วยังพบว่ามีปัญหาแนวเขตป่าไม้ชัดเจนอีกด้วยการทำงานองภาคีต่างๆ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าเขาอังคาร เป็นการผนึกกำลังทุกฝ่ายและต่างคนต่างก็มีภารกิจที่มุ่งมั่นเป้าหมายร่วมกัน แต่คำนี้ยังอยู่เสมอว่าเครือข่ายฯ ชุมชนและท้องถิ่นต้องเป็นแกนนำ หน่วยงานต่างๆ จะสนับสนุนเพื่อให้แกนนำมีความเข้มแข็ง ทั้งนี้มีกิจกรรมในด้านการประชุม อบรม ศึกษาดูงานการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน อาทิ เฝ้าระวังสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ สำรวจเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น โดยภาคีที่สำคัญได้แก่ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (TED) สถาบันพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) พนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดบุรีรัมย์ (ท ส จ) สำนักงานจัดการป่าไม้นครราชสีมา หน่วยงานด้านปกครอง ทหารนักศึกษาศึกษาและอาจารย์คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์เป็นต้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่

1. การสร้างองค์ความรู้การจัดการป่าแก่คนในพื้นที่ได้แก่การสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ มูลค่าทางเศรษฐศาสตร์รอบเขตป่าตลอดจนความเชื่อมโยงวิถีการผลิตรอบเขตป่าที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน

2. การคำนึงถึงสิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างพื้นที่ได้แก่การจัดทำพื้นที่วางแผนอนุรักษ์ ไร่หวัดและแบ่งโซนพื้นที่รับผิดชอบระหว่างตำบล เพื่อยกระดับเป็น“ป่าชุมชน”สามารถกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

3. การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากป่าเขาอังคารบูรณะการสู่การเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบของชุมชน ครูนักเรียนรอบแนวป่าได้แก่การพัฒนาหลักสูตรหน่วยเรียนรู้ท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง

4. การบูรณาการแผนและความร่วมมือภาครัฐ อ ป ท. ชุมชนในพื้นที่ และเพิ่มมาตรการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายช่องทาง

5. การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง และมีกิจกรรมเสริมรายได้แก่กลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวมัลติเทสต์ เพิ่มมูลค่าจากป่า (แบบอนุรักษ์) สมุนไพร

6. หนคคศึกษาในการใช้ประโยชน์จากป่าเขาอังคาร เช่น การเก็บหาของป่า การทำนุบำรุงศาสนาสถานบนเขา ท่องเที่ยวการครอบครองสิทธิในที่ดิน เป็นต้น การทำงานของภาคีต่างๆเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ ป่าเขาอังคาร เป็นการผนึกกำลังทุกฝ่ายและต่างคนต่างก็มีภารกิจที่มุ่งมั่นสู่เป้าหมายร่วมกันแต่คำนึงอยู่เสมอว่าเครือข่ายชุมชนและท้องถิ่นต้องเป็นแกนนำหน่วยงานต่างๆ จะสนับสนุนเพื่อให้แกนนำมีความเข้มแข็ง

สมศักดิ์ สุนทรนิทร (2552) ได้ศึกษาการฟื้นฟูระบบนิเวศจากเขาสู่ทะเลโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่แม่น้ำกระบือ และลุ่มน้ำกระบือ จังหวัดพังงา และจังหวัดระนอง ผลการศึกษา พบว่าการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ที่มีความหลากหลายระบบนิเวศดังที่กล่าวมา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงทุกระบบนิเวศ เพราะแต่ละระบบนิเวศมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เช่น การตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ต้นน้ำ ย่อมมีผลกระทบต่อการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และมีผลกระทบต่อเนื่องต่อการทับถมและดินเงินในแม่น้ำลำคลองและพื้นที่ห้วยทะเล เป็นต้น การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากเขาสู่ทะเลโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน เป็นแนวทางที่ได้จากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้กรณีศึกษาในพื้นที่อำเภอตะกั่วป่า อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา และพื้นที่อำเภอสุขสำราญ และอำเภอกระบือ จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นพื้นที่ชายฝั่งอันดามันตอนบนของประเทศไทยในการดำเนินกิจกรรม โครงการ “การใช้หลักนิเวศวิทยาและด้านเศรษฐกิจสังคมในการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง และการอนุรักษ์พื้นที่ประมง ชีวมณฑลของประเทศในมหาสมุทรอินเดีย” โดยใช้พื้นที่ลุ่มน้ำกระบือและลุ่มน้ำกระบือเป็นพื้นที่เป้าหมาย มีการแบ่งขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่หนึ่ง รวบรวมข้อมูลและทำการประเมินด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ-สังคม ความหลากหลายทางชีวภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเก็บทั้งข้อมูลที่มีอยู่แล้วและเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ ที่มีผู้เชี่ยวชาญและทีมงานของเจ้าหน้าที่โครงการร่วมกับชุมชน แล้วนำเสนอข้อมูล © IUCN

ประเทศไทยกับประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนและสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

ระยะที่สอง วางแผนกิจกรรมต่างๆ โดยวางแผนงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการทำแผนที่ในระดับชุมชนและระดับจังหวัดและมีการผสมผสานแผนงานและยุทธศาสตร์ที่มีอยู่ ทั้งในระดับชุมชน ระดับ อ.บ.ค. และระดับจังหวัด เพื่อให้แผนงานเหล่านั้นเป็นแผนงานเป็นไปได้จริง ไม่ซ้ำซ้อนและเป็นไปตามความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีการวิเคราะห์ร่วมกันว่าองค์กรใดมีความถนัดด้านไหน เพื่อที่จะให้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบกิจกรรมนั้นๆ

ระยะที่สาม เป็นการเนินกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงานที่ร่วมกันวางไว้ ตามความถนัดของแต่ละองค์กร และความเหมาะสมของแต่ละคน โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนต่างก็มีความรับผิดชอบตามพื้นที่และความถนัดของตน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามความก้าวหน้าของโครงการร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่รอบๆ เขตอนุรักษ์จะต้องมีความละเอียดอ่อนและให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน โครงการได้พยายามหาแนวทางต่างๆ ที่เหมาะสม ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ และอยู่บนหลักการที่ว่า “คนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน” มีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการค้ามาเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสานบนพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งมีทั้งไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้เศรษฐกิจ ไม้ใช้ประโยชน์ในระดับพื้นล่างเช่น พืชผักละสมุนไพรรวมทั้งการทำเกษตรที่เป็นเกษตรอินทรีย์ และดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การดาดชะล้างพังทลายของหน้าดิน เป็นต้น ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการผสมผสานการพัฒนาอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์การศึกษาของเครือข่ายอนุรักษ์เขาแม่นางขาวอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ที่ชุมชนรายล้อมเทือกเขานี้ภายใต้การนำของกลุ่มอนุรักษ์บ้านการอนุรักษ์พันพืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์กรณีพลับพลึงธาร ซึ่งเป็นพืชหนึ่งเดียวในโลก ที่คลองนาคาอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนองชุมชนได้ทำการอนุรักษ์มาช้านาน และปัจจุบันชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว และเป็นที่ยึดกันอย่างแพร่หลาย ในการมา“ล่องแพแลพลับพลึงธาร”ทุ่งรักและบ้านบางคืบ และบ้านนายาย ได้พยายามรวบรวมผู้นำจากหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่รายล้อมมาร่วมกันอนุรักษ์เทือกเขาแม่นางขาว ซึ่งเป็นป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีพื้นที่มากที่สุดในละแวกนี้ และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอนุรักษ์เขาแม่นางขาว และได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์เทือกเขาแม่นางขาวได้อย่างดีการอนุรักษ์และจัดการพืชและสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ กรณีพลับพลึงธารซึ่งเป็นพืชหนึ่งเดียวในโลก ที่คลองนาคาอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ประชาชนได้ทำการอนุรักษ์มาช้านานและปัจจุบันชุมชนได้ใช้

ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว และเป็นที่ยึดมั่นอย่างแพร่หลาย ในการมาท่องเที่ยวแลดูปลิงชาร การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาทรัพยากรของตนเอง หรือการถ่ายทอดข้อมูลทรัพยากรให้กับชุมชนหรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ เพื่อที่ชุมชนและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าใจถึงสถานะของทรัพยากรและแนวทางในการจัดการ ตลอดจนมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน ให้มีทัศนคติที่ดีและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ ของท้องถิ่นตนเอง และควรมีการหาแนวทางในการจัดการและอนุรักษ์ในระดับนโยบาย ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้การหาวิธีการอื่นๆมาสนับสนุนงานอนุรักษ์ เช่น การให้บุคคลในระดับนโยบายทราบข้อมูลที่แท้จริง และการใช้สื่อต่างๆ เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์เช่น ทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งติดตามการเปลี่ยนแปลงของพืชและสัตว์หายากดังกล่าววิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการจัดการภูมิเวศป่าไม้ 6 กรณีการฟื้นฟูภูมิเวศป่าไม้เป็นกระบวนการที่มีมุ่งหมายในการพลิกฟื้นความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และส่งเสริมให้ประชาชนบริเวณที่ภูมิเวศป่าไม้ถูกทำลายได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งปรากฏชัดเจนในกรณีศึกษาทั้ง 6 กรณี โดยพบว่าทั้งหมดมีกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนชัดเจน เป็นการจัดการเชิงประยุกต์ที่ไม่ใช่หลักการปลูกป่าทดแทนในแบบดั้งเดิม แต่ไม่สนองความต้องการของสังคมและท้องถิ่นอย่างชัดเจน รวมถึงมีกระบวนการประเมินผล และถอดบทเรียนการเรียนรู้ร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ละเลยการฟื้นฟูความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและ โครงสร้าง คุณลักษณะของป่า

IUCN ชุมชนและกลุ่มดังกล่าวถูก ได้แผ้วถางบุกรุกเพื่อการครอบครองทั้งเพื่อที่อยู่อาศัย และเพื่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันซึ่งมีมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งโดยประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ รวมทั้งจากบรรดานายทุนที่อยู่ในพื้นที่และมาจากพื้นที่อื่นๆ มีการถากถางป่าไม้ ปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมันขยับขึ้นไปแทนที่ป่าไม้บนยอดเขาเรื่อยๆ ดังนั้นพื้นที่ป่าไม้ในเขตดังกล่าวจึงมีอัตราการลดลงอย่างรวดเร็วและอยู่ในสภาวะที่มีความเสี่ยงสูงต่อการสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างถาวรในอนาคตนอกจากนั้นยังมีการลักลอบล่าสัตว์ป่า ตัดไม้และเก็บหาของป่ากันมาก นอกจากนี้ในพื้นที่ป่าวนแห่งชาติจะมีลักษณะพื้นที่ป่าแตกกระจัดกระจายไม่มีพื้นที่ต่อเนื่องกัน ดังนั้นการอนุรักษ์และการดาราในเขตนี้จึงมีความยากลำบากและท้าทายรูปแบบการจัดการในแนวความคิดป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนเอง เช่น ในด้านการอนุรักษ์ ประชาชนจะสามารถใช้สอยป่าในเขตกันชนได้ และลดการพึ่งพาป่าในเขตอนุรักษ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จะมีการส่งเสริมอาชีพการเกษตรและอาชีพต่างๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป เช่น การทำการเกษตรอินทรีย์ การทำแนวอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ลาดชัน การปลูกป่า การส่งเสริมกิจกรรมด้านต่างๆ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน รวมทั้งการรณรงค์ต่างๆ และ

การรักษาเพื่อให้ชุมชนมีจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีกรณีศึกษาของเครือข่ายอนุรักษ์เขาแม่ทา อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา ที่ชุมชนรายล้อมเทือกเขาแม่ทาได้พยายามรวบรวมผู้นำจากหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่รายล้อมมาร่วมกันอนุรักษ์เทือกเขาแม่ทาแม่นางขาว ซึ่งเป็นป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่มีพื้นที่มากที่สุดในละแวกนี้ และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอนุรักษ์เขาแม่ทาแม่นางขาวและได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์เทือกเขาแม่ทาแม่นางขาว

ข้อสรุปและเสนอแนะกรณีศึกษาทั้ง 6 กรณี นับเป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการจัดการระบบนิเวศป่าไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในประเทศไทยเท่านั้น งานที่จะพัฒนาต่อเนื่องเป็นความท้าทายซับซ้อน ซึ่งต้องมีชุดเครื่องมือในการดำเนินงาน เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและมีความยืดหยุ่น โดยในระยะยาวการฟื้นฟูภูมินิเวศป่าไม้ไม่สามารถดำเนินงานด้วยการใช้เทคนิควิธีอย่างใดอย่างหนึ่งอีกต่อไป และควรได้รับการสนับสนุนจากกรอบนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติและในส่วนของผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับผลกระทบของนโยบายการใช้ประโยชน์ของที่ดินอื่นๆ ในการฟื้นฟูและการจัดการป่าไม้ด้วยโดยอาจเสนอแนะหลักการที่น่าสนใจได้ดังต่อไปนี้

1. การฟื้นฟูระบบนิเวศ และฟื้นฟูป่าไม้ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริงที่เหมาะสมกับ สะท้อนการณ์จริงของการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมและความเป็นไปได้ในการสร้างกลไกความร่วมมือจากชุมชน มากกว่าที่มุ่งเน้นในการปลูกป่าเพียงอย่างเดียวเพื่อเพิ่มครอบคลุมพื้นที่ให้มากที่สุด
2. ตัดสินใจบนฐานของพื้นที่ภายในบริบทของภูมินิเวศ ซึ่งจะช่วยให้ปฏิบัติงานมั่นใจว่าไม่ได้ลดคุณภาพหรือปริมาณของโครงสร้างที่เกี่ยวข้องของป่าในระดับภูมินิเวศและในอุดมคติ การตัดสินใจใดๆ จะมุ่งเพื่อการปรับปรุงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในภาพรวมได้ด้วย
3. ผสานความต้องการระดับท้องถิ่นไปพร้อมกับความต้องการในระดับชาติ รวมทั้งความต้องการที่จะฟื้นฟูสภาพป่าไม้ ดังนั้นการเข้ามามีส่วนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจในการจัดการจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
4. เน้นการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในระดับภูมินิเวศ โดยการส่งเสริมให้เกิดสิ่งทีความต้องการและการลงมือปฏิบัติอย่างเข้มแข็งจริงจังในระดับพื้นที่
5. เน้นการลงมือปฏิบัติด้วยการคาดการณ์ที่แม่นยำ โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นการฟื้นฟูภูมินิเวศจึงสร้างอยู่บนพื้นฐานของการประยุกต์การจัดการ และมีมาตรการที่มีการตามผลเพื่อการเรียนรู้ด้วย

6 กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ดำเนินงานภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีภารกิจด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยการควบคุมของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่เดิม และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ให้กลับสมบูรณ์ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้นและปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งนันทนาการและท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชน ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “ผืนป่าหลากหลาย สัตว์ป่ามากมาย ป่าไม้อยั่งยืน” มุลนิธิสืบนาคะเสถียรเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ที่มีขนาดใหญ่และบทบาทสำคัญในประเทศไทย ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 เพื่อเป็นเกียรติแก่ “สืบ นาคะเสถียร” เจ้าหน้าทีป่าไม้ที่สละชีพจากสถานการณ์การจัดการป่าไม้ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ความสูญเสียดังกล่าวนำไปสู่ความสนใจด้านการอนุรักษ์ขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วประเทศและกระตุ้นให้คนไทยเริ่มมีการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาตินับเป็นเป้าหมายตั้งแต่ก่อตั้งมูลนิธิ และเป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานของมูลนิธิฯ มีกิจกรรมหลักๆ อาทิ สนับสนุนและส่งเสริมการจัดการอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรห้วยขาแข้ง ที่ได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกจาก UNESCO และพื้นที่ผืนป่าตะวันตก ซึ่งเป็นนาอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกันมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการจัดตั้ง ‘กองทุนเพื่อผู้พิทักษ์ป่า’ และก่อตั้ง ‘กองทุนสัตว์ป่า’ เป็นสวัสดิการแก่ผู้พิทักษ์ป่า สนับสนุนงานวิจัย ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชน บุคคลากรด้านการศึกษา

แนวทางการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก

2.6.3 ผลการวิจัยพบว่า

2.6.3.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอวังเจ้าจังหวัดตากในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ การปลูกป่าการดูแลรักษาป่าและการป้องกันไฟป่า ส่วนค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลางมี 1 ด้านคือ การป้องกันรักษาป่า

2.6.3.2 แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้าจังหวัดตาก พบว่า การป้องกันรักษาป่าควรมีการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้แก่ ประชาชน การปลูกป่า ต้องการให้มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย การดูแลรักษาป่าไม้ ควรมีการสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาป่าในพื้นที่ไม่ให้ถูกตัดทำลายการป้องกันไฟป่า

ต้องการให้มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายมี 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการป้องกันรักษาป่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรขอความร่วมมือกับกรมป่าไม้ให้ออกเอกสารสิทธิ์พื้นที่ทำกินให้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

2) ด้านการปลูกป่าควรให้มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย

3) ด้านการดูแลรักษาป่าไม้ควรมีการสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาป่าในพื้นที่ไม่ให้ถูกตัดทำลาย

4) การป้องกันไฟป่าควรมีการเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันป่าไม้ การป้องกันไฟป่าและการทำแนวกันไฟ ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารงานด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดตาก สรุปได้ดังนี้

ด้านการป้องกันรักษาป่าพบว่าแนวทางพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก ควรจัดสรรพื้นที่ทำกินให้แก่ประชาชนต้องการให้มีกฎหมายคุ้มครองป่าไม้และมีบทลงโทษรุนแรงต่อผู้ที่กระทำความผิดอย่างจริงจัง และควรมีการเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันรักษาป่าไม้

ด้านการปลูกป่าพบว่าแนวทางพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก ต้องการให้มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำการเผยแพร่ความรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้แก่ประชาชน และควรมีการสนับสนุนด้านกล้าพันธุ์ไม้จากรัฐบาล และให้มีการณรงค์ให้เข้าร่วมโครงการปลูกป่า

ด้านการดูแลรักษาป่า พบว่าแนวทางพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก ควรมีการสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาป่าในพื้นที่ไม่ให้ถูกตัดทำลาย ควรมีการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์รักษา หรือฟื้นฟูสภาพป่าเก่าแก่หรือต้นไม้อายุมากและควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าไม้รวมทั้งปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ประชาชน

ด้านการป้องกันไฟป่า พบว่า แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก ควรมีการเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่า การป้องกันไฟป่า และการทำแนวกันไฟควรมีการเพิ่มเจ้าหน้าที่ในการป้องกันไฟป่า และต้องมีอุปกรณ์เครื่องมือในการดับไฟป่าให้พร้อมอยู่เสมอ และควรมีเวรยามในการตรวจไม่ให้ผู้ลักลอบตัดต้นไม้และมีดูแลป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าอภิปรายผลการวิจัยจากผลการศึกษาเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐยังไม่ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่าที่ควร ประชาชนขาดความตระหนักและเห็นคุณค่าของป่าไม้ จึงจำเป็นต้องหาแนวทางที่ภาครัฐและประชาชนจะต้องหันหน้ามาร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างจริงจังและยั่งยืน จากการศึกษามีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การป้องกันรักษาป่า ผลการศึกษา พบว่า การป้องกันรักษาป่า อยู่ในระดับปานกลางการประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก มีการให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันรักษาป่าไม้ ก็คือคนผู้บุกรุกแผ้วถางป่าในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้านทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชน ผู้นำชุมชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ใน ตรวจพื้นที่ป่าของหมู่บ้าน ร่วมกันการป้องกันรักษาป่าไม้ในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับจิตตรา ศรีภา (2555) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ กรมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ ฌฐกานต์ ประกอบเที่ยง(2552) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบนส่วนที่ 1

อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่อำเภอเมืองพบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับปานกลางสอดคล้องกับ กิจดิธญา นุ่นลอย(2553) ได้ศึกษา ทศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน จังหวัดราชบุรี พบว่า ราษฎรจะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ปานกลาง รวมทั้งยังมีส่วนร่วมในการปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ และราษฎรมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในเรื่อง การเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้านการปลูกป่า ผลการศึกษา พบว่า การปลูกป่าอยู่ระดับมาก ประชาชนทำการปลูกป่าเพื่อใช้เป็นป่าชุมชนของหมู่บ้าน ปลูกป่าตาม โครงการปลูกป่าของรัฐ รวมทั้งดูแลบำรุงรักษาป่าที่ทำการปลูก ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ให้ความสำคัญเรื่องการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าไม้ การปลูกป่าแก่ประชาชนในพื้นที่ให้เห็นถึงความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ อุดม ณ สุวรรณ (2555) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการหลวง ห้วยโป่ง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอ เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารได้รับการฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์

2.6.3 งานวิจัยในต่างประเทศ

German (2007, p. 189-204) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพชุมชน ด้านการอนุรักษ์ กล่าวว่า รัฐควรส่งเสริมปัจจัยด้านต่าง ๆ ด้านงบประมาณ บุคลากร สถาบัน สังคม และ เทคโนโลยี และรัฐต้องเป็นผู้เสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชน และต้องรวมได้รับผลประโยชน์

Johnson and Baltodano (2004, pp. 66) กล่าวว่า จากการอนุรักษ์ในเขตป่าสงวนแล้ว ยังได้ให้ความสำคัญของการอนุรักษ์แนวกันชนป่าสงวน เช่น พืชพันธุ์ชนิดต่างๆ

Koontz (2003, p. 32) กล่าวว่า กิจกรรมการวางแผนการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชน ได้เสนอแนะแนวทางและวิธีการดำเนินงานควรอาศัยหลักการ กระบวนการกลุ่ม (Group Process) และปัจจัยเนื้อหาสาระ (Contextual Variables) ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจเหมาะสม เพราะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นมากกว่าการยึดกรอบที่กำหนดโดยรัฐบาล กลาง

Sokile (2003, p. 1022) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน โครงการของ ชุมชนนั้น ประเด็นที่สำคัญที่สุดที่ได้ศึกษาและให้ข้อเสนอแนะ คือ การมีส่วนร่วมของกลุ่มคน ยากจน หรือผู้ด้อยโอกาส และที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ พื้นที่การอนุรักษ์ควรดำเนินการร่วมกัน รวมหมดในพื้นที่ป่าสงวน มากกว่าสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

Simonovic (2006, p. 189) กล่าวว่า การให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วม การตัดสินใจนั้นในทางปฏิบัติ อาจยังยากซับซ้อนกว่าจะหาข้อยุติได้ อย่างไรก็ตาม ได้ศึกษาและ ทดลองรูปแบบการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมแบบพหุเกณฑ์ (Multiple Criteria) ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งประเทศลาวยังมีได้มีการริเริ่มศึกษา ทดลองอาจนำมาประยุกต์ทดลองใช้ในเขตป่าสงวน ซึ่งเป็นระบบนิเวศเฉพาะที่อ่อนไหวและองค์กร ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการกิจกรรม การอนุรักษ์หลายประการในปัจจุบัน

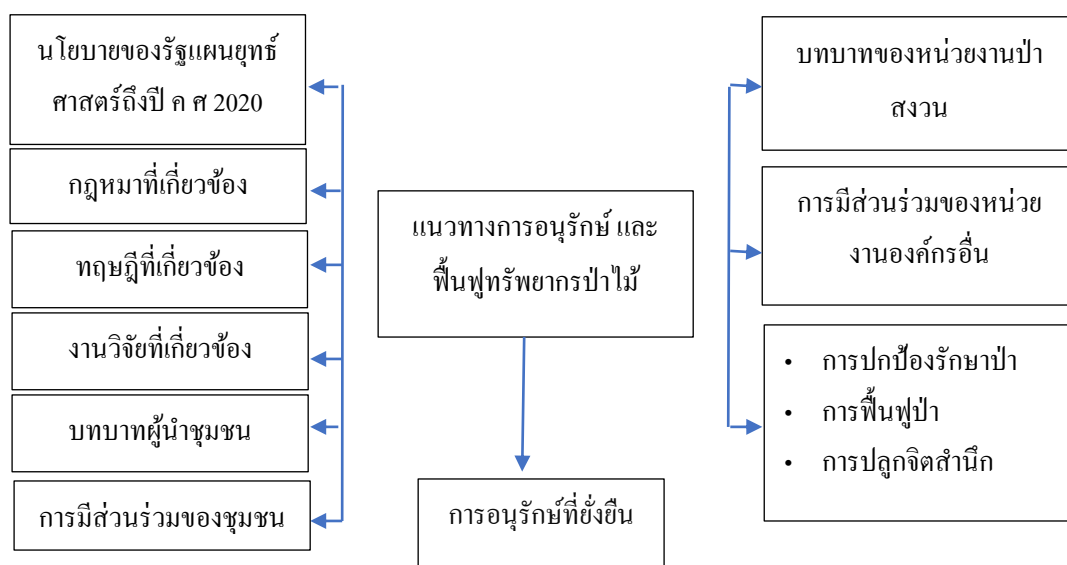
Wakeel (2548, p. 239) กล่าวว่า นอกจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่ามี การส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ต้นยูคาลิปตัส เป็นต้น ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยวที่ทำให้ระบบนิเวศ ท้องถิ่น ลมสลายลงได้ ดังเช่น ได้ศึกษาและพบการกระทบต่อระบบนิเวศด้วยการทำลาย โครงสร้าง

ป่าไม้ในประเทศอินเดีย ในกรณีนี้การจัดการป่าอย่างยั่งยืนควรคำนึงถึงการจัดการระบบนิเวศ องค์รวมด้วยมิใช่การจัดการป่าแต่เพียงอย่างเดียว

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนบ้านน้ำพาก และหน่วยงานรัฐในเขตป่าสงวนคงหัวสาว เมืองประทุมพอน แขวงจำปาสัก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหลายท่านเพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

คือ นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาป่าไม้ บทบาทของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้นำปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย ดัง ภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เขตป่าสงวนแห่งชาติคงหัวสาว

จากเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าให้กับมาในสภาพเดิมต้องอาศัยทุก ๆ ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาพัฒนาการจัดการป่าสงวนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และ ประชาชน พร้อมใจกัน ช่วยกัน และปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนคนรุ่นหลังให้มีจิตรักป่า รักสัตว์ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ให้คงอยู่อย่างยาวนานตลอดไป